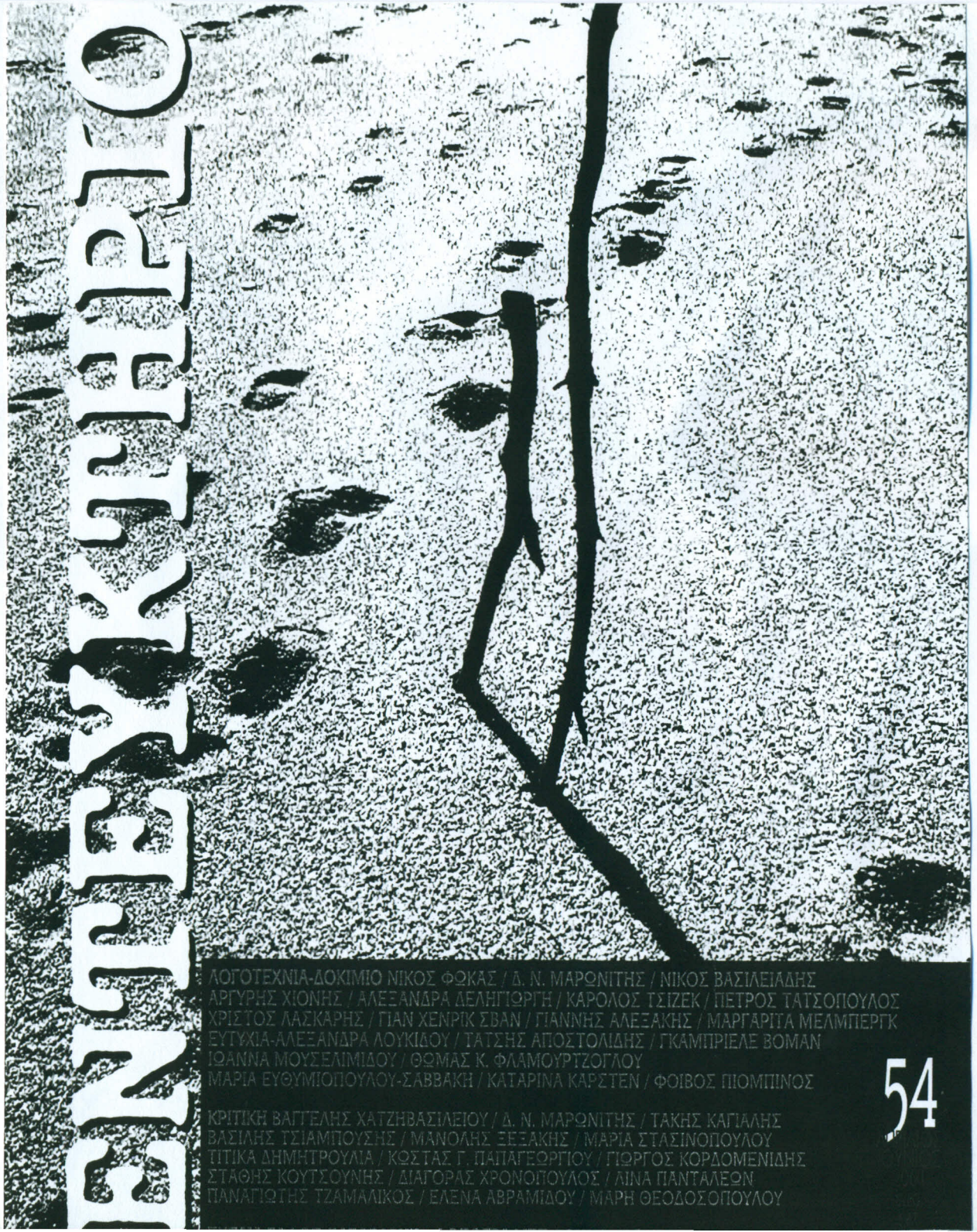

ΑΠΡΙΛΙΟΣ
–
ΙΟΥΝΙΟΣ
2001

ΣΤΑΘΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΝΗΣ

Τό παιχνίδι μέ τήν ἀθωότητα

Νίκος Οἰκονομόπουλος. *Γιά τά παιδιά*. Ἀθήνα, Μεταίχμιο 2001, 101 σελ.

Ἡ φωτογραφία εἶναι μιά ἀκτινογραφία τῆς πραγματικότητας. Ἀκινητοποίηση καί αἰχμαλωσία τοῦ χρόνου. Μιά μαχαιριά στά πλευρά τοῦ χρόνου, αὐτό τό μετέωρο πού προκαλεῖ ἡ ἀναπάντεχη μαχαιριά. Εἶναι ἀκόμη τό κλείσιμο τοῦ ματιοῦ τῆς ζωῆς στόν θάνατο. Ἕνα προσωρινό, μάταιο ἔστω, κλείσιμο τοῦ ματιοῦ.

Ὁ Νίκος Οἰκονομόπουλος, σημαντικός φωτογράφος μέ διεθνή ἀναγνώριση, μέλος τοῦ πρακτορείου «Magnum», ἔχει φωτογραφίσει κυρίως στίς βαλκανικές χῶρες, τό Ἰσραήλ, τήν Κύπρο, τήν Ἰαπωνία, τήν Τουρκία. Μερικά ἀπό τά θέματά του εἶναι οἱ τσιγγάνοι καί οἱ λιγνιτωρύχοι στήν Ἑλλάδα, ἡ μουσουλμανική μειονότητα στή Θράκη καί τό Τόκυο, οἱ κάτοικοι τῆς πράσινης γραμμῆς στήν Κύπρο, οἱ λαθρομετανάστες στήν ἑλληνοαλβανική μεθόριο, οἱ νέοι στήν Ἰαπωνία, ἡ μαζική φυγή τῶν Ἀλβανῶν ἀπό τό Κόσοβο, ἡ ἑλληνική διασπορά. Οἱ φωτογραφίες του ἔχουν δημοσιευτεῖ σέ γνωστά περιοδικά καί ἐφημερίδες τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ἀμερικῆς καί ἔχουν τυπωθεῖ σέ βιβλία.

Τό φωτογραφικό λεύκωμά του *Γιά τά παιδιά*, μέ πρόλογο τοῦ Χρ. Γ. Λάζου. εἶναι μιά ἄψογη, καλαίσθητη καί ἄρτια ἐπιμελημένη ἔκδοση, μέ ἐξώφυλλο καί καλλιτεχνικό σχεδιασμό τῆς Β. Σκούρα, πού ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἐκδόσεις «Μεταίχμιο» καί αἰσθητική διαθέτουν καί ἄποψη γιά τίς ἐπιλογές τους.

Θέμα καί πρωταγωνιστές στό ἐν λόγω λεύκωμα εἶναι τά παιδιά· τά παιδιά ὅπως τά εἶδε καί τά φωτογράφισε ὁ

Οἰκονομόπουλος σέ ὅλη τή διάρκεια τῆς μέχρι σήμερα φωτογραφικῆς του πορείας, ἀπό τό 1979 ἕως τό 2000, στήν Ἑλλάδα, τήν Τουρκία, τήν Ὑεμένη, τήν Παλαιστίνη, τήν Ἀλβανία καί τή Σερβία. Ὅπως φαίνεται, ἡ παιδική γεωγραφία του ἀφορᾶ διαφορετικές χῶρες καί ποικίλους πολιτισμούς —μέ συνδετικό κρίκο τά παιδιά— ἀπό τά Βαλκάνια μέχρι τήν Ἐγγύς Ἀνατολή.

Τά παιδιά τοῦ Οἰκονομόπουλου δέν εἶναι τά καλοζωισμένα παιδιά τῶν ἀνεπτυγμένων δυτικῶν κοινωνιῶν — δέν εἶναι τυχαῖο πού ὁ φωτογράφος δέ φωτογραφίζει σέ μεγάλα ἀστικά κέντρα. Διαθέτουν ὅμως πηγαῖα αἰσθήματα, εἰλικρίνεια καί αὐθορμητισμό, πού τά κάνει ἀκόμη καί μέσα στήν ἀνέχειά τους εὐτυχισμένα. Γιατί ἡ εὐτυχία στά παιδιά δέν πηγάζει ἀπό τίς ἀνέσεις ἀλλά ἀπό τήν ἔκθεσή τους στό ἐλεύθερο φῶς, ἀπό τά αὐτοσχέδια περισσότερο παιχνίδια καί ὄχι ἀπό τά τυποποιημένα τῶν βιομηχανιῶν. Γι' αὐτό καί συλλαμβάνει τά παιδιά στή φυσική τους κίνηση, στήν αὐθόρμητη δράση τους· ὄχι στόν στενό κλειστό χῶρο τῶν παιδικῶν δωματίων τῶν μεγαλουπόλεων, ἀλλά στόν ἀνοιχτό χῶρο τῆς φύσης. Ἐκεῖ πού παίζουν ἤ καί ἐργάζονται, ἐκεῖ πού μιμοῦνται ἤ παριστάνουν τούς μεγάλους (ὅπως στή φωτογραφία τοῦ 1994 στή Μεσσήνη, ὅπου τά παιδιά παίζουν χαρτιά σέ μιά καρότσα φορτηγοῦ). Ὁ Οἰκονομόπουλος δέ φωτογραφίζει πορτραῖτα παιδιῶν, δέ στήνει τά παιδιά, τά παιδιά ποζάρουν σπάνια. Οἱ φωτογραφίες του ἀποτελοῦν ἐνστάντανέ τῆς καθημερινότητάς τους, διαθέτουν φρεσκάδα καί φυσικότητα, εἶναι αὐθεντικές.

Σέ πολλές φωτογραφίες του ὁ Οἰκονομόπουλος ἐπικεντρώνει στό βλέμμα τῶν πρωταγωνιστῶν του. Τό βλέμμα του ὡς καλλιτέχνη συναντᾶ τό βλέμμα τῶν παιδιῶν. Ἐξωτερικεύεται ἔτσι ἀβίαστα ἡ ἐσωτερικότητά τους, ἡ ψυχή

Φωτογραφία Νίκου Οἰκονομόπουλου: Ἑλλάδα. Μεσσήνη (1994).

ἀνεβαίνει στά μάτια. Ὅλες οἱ φωτογραφίες εἶναι ἀσπρόμαυρες. Ἴσως γιατί ἡ ἀθωότητα δέν ἔχει χρῶμα, παίζει μόνο μέ τό φῶς. Ἐπιπλέον, ἡ ἀπουσία χρώματος τονίζει καλύτερα τήν ἔκπληξη, τόν φόβο, τήν ἀπορία, τή θλίψη, τόν δισταγμό, τή χαρά, τήν εὐτυχία, τήν αὐτοπεποίθηση, τήν ἀνασφάλεια, τήν ἀφέλεια ἤ καί τή σκληρότητα, χαρακτηριστικές ἐκφράσεις στά παιδιά τοῦ λευκώματος. Ὁ Οἰκονομόπουλος, αὐτόπτης μάρτυρας αὐτῶν τῶν σκηνῶν, αὐτῶν τῶν αἰσθήσεων καί τῶν συναισθημάτων τῶν παιδιῶν, ἀμείβεται διά τῆς ἡδονῆς ἐκ τῆς θεάσεως. Στό παιχνίδι τοῦ φωτογράφου ὅμως μπαίνει καί ὁ θεατής· ἡ φωτογραφία ὁλοκληρώνεται καί μέ τή δική του συμμετοχή.

Οἱ φωτογραφίες τοῦ Οἰκονομόπουλου δέν εἶναι στατικές· ὑπάρχουν ἐν διαρκῆ κινήσει, ἐκτυλίσσονται σάν κινηματογραφικά πλάνα. Ἕνα ἀπό τά βασικά χαρακτηριστικά εἶναι ἡ ἀφηγηματικότητά τους. Κάθε φωτογραφία ἀποτελεῖ μιά ἱστορία. Σημαῖνον καί σημαινόμενο τῆς φωτογραφίας συναντῶνται, ἡ μορφή ἀντανακλᾶ τό περιεχόμενο. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ὁ δημιουργός σκηνοθετεῖ κατ' ἀνάγκην τίς φωτογραφίες του· ἐπιλέγει ὅμως νά φωτογραφίσει ἐκεῖ πού προϋπάρχει κάποια σκηνοθεσία ἤ σκηνογραφία, τῆς τύχης, ἄς ποῦμε, ἤ τῶν ἴδιων τῶν πραγμάτων. Καί μπορεῖ βέβαια πρωταγωνιστής νά εἶναι τό παιδί, ἀλλά ἡ ἱστορία-φωτογραφία ὁλοκληρώνεται μέ τή συν-παιγνία ὅλων τῶν περιεχομένων: προσώπων καί πραγμάτων.

Ὁ Οἰκονομόπουλος πολλές φορές ὅταν φωτογραφίζει ἀνατέμνει τή σωματική ὁλότητα. Βλέπεις φωτογραφίες μέ πόδια χωρίς σῶμα, σώματα χωρίς κεφάλι, κεφάλια χωρίς σῶμα. Ὁ φωτογράφος ἑστιάζει σ' αὐτό πού θέλει καί ἀποκόπτει μέ τόλμη —ἀφήνοντας ἔτσι τόν θεατή νά συμπληρώσει— ὅ,τι θά μποροῦσε νά ἀποσπάσει τό βλέμμα. Ἄλλες φορές σκοτεινιάζει τά σώματα ἤ τά πρόσωπα, τά μετατρέπει σέ ἴσκιους, πού γεννοῦν ἐνίοτε παραμορφωτικά ἀποτελέσματα. Καί τό παιχνίδι μέ τίς σκιές, τά ἴχνη τοῦ φωτός, εἶναι ξεκάθαρο στό λεύκωμα (βλέπε ἐνδεικτικά τή φωτογραφία τοῦ 1992 στήν Ὑεμένη). Ἡ γωνία λήψης, τό βάθος πεδίου, τά πολλαπλά ἐπίπεδα, οἱ φωτισμοί, ἡ συνομιλία τοῦ φωτός μέ τή σκιά δέν εἶναι τυχαῖες ἐπιλογές. Ἀποτελοῦν στοιχεῖα ὕφους, τήν προσωπική σφραγίδα τοῦ δημιουργοῦ.

Στίς φωτογραφίες τοῦ Οἰκονομόπουλου, πίσω ἀπό τό πραγματικό ἤ ρεαλιστικό, πού φαντάζει σέ πρῶτο ἐπίπεδο, λανθάνει τό φανταστικό καί τό ὀνειρικό, τό παραμυθικό καί τό ὑπερρεαλιστικό. Οἱ φωτογραφίες του ὡς ἐκ τούτου, παρότι εἶναι σαφής μιά ἔμμεση κριτική, μιά παρέμβαση μέσω τῆς ἐπιλογῆς καί τῆς ἀνάδειξης τοῦ θέματος, δέν μποροῦν νά χαρακτηριστοῦν ἁπλῶς φωτογραφίες-τεκμήρια. Ἰσορροποῦν ἀνάμεσα στή φωτογραφία-τεκμήριο καί τήν προσωπική φωτογραφία, ἐνῶ παράλληλα ἀποκαλύπτουν τίς δυνατότητες τῆς φωτογραφικῆς τέχνης.

Λέγεται ὅτι ἡ φωτογραφία ἀναπαριστᾶ πιστά τήν πραγματικότητα. Ὡστόσο, ἀνάμεσα στή φωτογραφία καί τήν πραγματικότητα παρεμβάλλεται ὁ φωτογράφος, ὁ ὁποῖος διαθλᾶ κατά τό δοκοῦν τήν πραγματικότητα ὥστε νά γίνει τέχνη. Ἡ ρητορική τῆς φωτογραφίας ἑπομένως δέν μπορεῖ νά εἶναι παρά ἡ ρητορική τοῦ φωτογράφου. Κι ὁ Οἰκονομόπουλος διαθέτει ἀσφαλῶς τή δική του ρητορική, τή δική του αἰσθητική. Οἱ φωτογραφίες του δέν ἐκβιάζουν τό μήνυμα· προκαλοῦν σέ διάλογο μᾶλλον παρά σέ ἑρμηνεία.

Ὁ Νίκος Οἰκονομόπουλος μέσα ἀπό τίς φωτογραφίες τοῦ τελευταίου λευκώματός του κατάφερε νά χαρίσει στά παιδιά, πρωταγωνιστές καί συμπαῖκτες του στό παιχνίδι τῆς φωτογραφίας, στό παιχνίδι τῆς ἀθωότητας, ἕνα σημαῖνον δῶρο: τήν αἰώνια παιδικότητα, ἀφοῦ μέσα στίς φωτογραφίες του, ὅπως καί ὁ ἴδιος σημειώνει, τά παιδιά δέ θά μεγαλώσουν ποτέ.

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ / ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Κουτσούνης, Στάθης (Ν. Φιγαλία Ὀλυμπίας, 1959). Ἔχει ἐκδώσει τρεῖς ποιητικές συλλογές — ἡ τελευταία ἀπό αὐτές: *Παραλλαγές τοῦ μαύρου* (1998). Βλ. καί *Ἐντευκτήριο* 39, Καλοκαίρι-Φθινόπωρο 1997.